

alimara

REVISTA DE TREBALL SOCIAL

NÚMERO 42 / SEGONA ÈPOCA / DESEMBRE DE 1998

**Consell Insular
de Mallorca**

alimara

Núm 42

Segona Època, desembre de 1998

Edita: Consell Insular de Mallorca
Redacció: Servei d'Acció Social i Sanitat
General Riera, 67
07010 Palma
Tel.: 971 76 07 62
Fax: 971 76 19 52

Portada: **Antònia Borràs**

Maquetació
i impressió: Gràfiques Son Espanyolet

Dipòsit Legal: PM - 128 - 1987

Els articles d'aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors.

Del bloc "Família" cal dir dues coses. La primera, que no és casual que segueixi el d'Atenció Primària: intencionadament s'ha pretès entrunyellar el darrer article d'aquest bloc amb el que ara introduïm. Tanmateix, les beques de guarderia -el tema que tracta- tenen molt a veure amb la família. La segona, que anunciam el segon article "Família-Vellesa" perquè, tot i que l'objectiu s'engegui a partir de la família, els seus autors -Joana Ferragut i Miquel Cladera- treballen en tercera edat i sota aquesta condició participaren en el congrés "Suport a les famílies amb persones dependents". A l'article ens presenten les conclusions d'aquest congrés i ens aproximen al programa SENDIAN, del País Basc, pioner i capdavanter en el suport a les famílies amb persones dependents a càrrec.

Quant a "Les noves formes de família a Mallorca: la recuperació de la família extensa (2ª part)", de Lluís Ballester, ens presenta els resultats d'una investigació en la que una de les conclusions és que els fills de la família mallorquina actual -per molt inversemblant que pugui semblar en un primer moment- sobretot en aquelles de recursos minvats, encara que no convisquin en el nucli familiar d'origen, sí que hi mantenen una estreta relació que, en molts casos, arriba, fins i tot, a la dependència. Els joves s'independentzen i creen noves unitats familiars, però es veuen en la necessitat de comptar amb el suport dels seus progenitors per tal de mantenir-les.

LES NOVES FORMES DE FAMÍLIA A MALLORCA: LA RECUPERACIÓ DE LA FAMÍLIA EXTENSA (2ª PART)

Lluís Ballester Brage,
Universitat de les Illes Balears

En aquesta segona part el que es pretén és complementar diversos estudis empírics fets amb diversos objectius i mitjançant metodologies correlacionals¹, prestant atenció especial a les relacions entre les formes de convivència i les estratègies per abordar les necessitats. Aquest estudi s'ha fet amb entrevistes semiestructurades a una mostra de 50 famílies de classe treballadora de 3 barris de Palma. La mostra estructural utilitzada per fer les entrevistes permet comparar les famílies dels joves (fins a 35 anys en aquest estudi) amb les famílies d'adults (36 a 55 anys), considerant aquesta diferenciació com a fonamental per entendre les diferents dinàmiques familiars.

Una de les hipòtesis centrals de l'anàlisi es basa en el paper central de les relacions familiars com estratègia per fer front a les necessitats, més important eventualment que la demanda als serveis socials. Aquesta hipòtesi permet fer compatible les importants dades sobre la pobresa a la CAIB amb el nivell de demanda dels serveis socials, manifestament inferior. L'augment dels serveis públics al llarg dels darrers vint anys a tot l'estat, no ha permès superar el paper de la família extensa. A Mallorca, especialment en els darrers anys, amb una menor mobilitat territorial i una sèrie de reformes que han reduït les prestacions econòmiques més estables, la xarxa de relacions i suport que ofereix la família extensa manté plena vigència en les classes treballadores.

Juntament amb l'anterior hipòtesi també es considera la hipòtesi convencional que el treball o l'activitat per accedir als recursos és el principal factor estructurador de les relacions de convivència.

Si la primera part de l'article, publicat a l'anterior número d'Alimara, es basava en una anàlisi de l'estructura, amb una perspectiva externa i quantitativa, en aquesta segona part s'intenta fer una anàlisi de la dinàmica interna al nucli de convivència i de les relacions amb la família extensa, tot amb un plantejament qualitatiu.

1. DINÀMICA FAMILIAR I NECESSITATS

A la sociologia de la família hi ha tot un seguit de tòpics que, com a mínim, és possible posar en dubte. Els estudis de detall permeten observar variacions en les relacions dins els nuclis de convivència i entre nuclis diversos, però cal precisar molt aquestes observacions. Alguns dels tòpics són la idea de l'aïllament de la família nuclear i la idea de l'estricta diferenciació per gènere de les tasques domèstiques i les responsabilitats familiars.

Diversos autors han parlat de l'aïllament de la família nuclear com un procés inevitable. El desenvolupament de la mobilitat laboral, els límits imposats per l'urbanisme, etc. han facilitat que es pugui observar un cert procés d'aïllament, però no han desaparegut les relacions ampliades a altres membres de la família. Una de les principals motivacions per al canvi de barri és l'agrupament familiar o l'augment de les relacions amb els familiars que viuen a la mateixa ciutat. El que sí és important destacar és que aquest conjunt de relacions amb familiars amb els quals no es conviu es dona fonamentalment a les famílies de les classes més desfavorides.

Igualment es pot començar a observar que la mateixa diferenciació per gènere de les tasques domèstiques i les responsabilitats familiars està canviant de forma important (Meil, 1997). Es pot observar que la incorporació de la dona al treball, l'augment del temps dins la llar dels aturats, l'estacionalitat de moltes activitats relacionades amb el turisme, el canvi en els valors, etc., han produït diversos efectes dins els nuclis de convivència, relativament debilitades i més rígides en les èpoques de treball intensiu i d'especialització per gènere del treball fora de la llar. La mateixa violència domèstica pot ser interpretada, en part, per l'augment de l'expressió de les tensions en el nucli de convivència², un context en el que el control social present als espais públics (a la comunitat, al treball, etc.) no existeix.

Diversos estudis han mostrat les variacions en els cicles de vida familiar (Cabré, 1988; Flaquer i Soler, 1990; Requena, 1990). Per a les famílies de les classes més desfavorides es pot identificar un cicle que, amb certa flexibilitat interpretativa, descriu un procés característic, el qual, en les seves primeres fases que coneixem millor, es pot resumir en cinc moments:

- a. Infància-dependència del nucli familiar restringit i contactes periòdics amb familiars que no conviuen al nucli. És el moment de definició del primer nivell de sociabilitat, de qui som "nosaltres" a l'àmbit familiar.
- b. Adolescència i primera joventut. Orientació extrafamiliar, adscripció als grups de referència i participació en grups d'iguals. És el moment de definició del segon nivell de sociabilitat, de qui som "nosaltres" en el barri-ciutat.
- c. Festeig i experimentació sexual. Augment del tancament en la relació de parella, reducció dels contactes amb amics, encara que mantenint l'orientació extrafamiliar.
- d. Casament i inicial reorientació cap a la família extensa, intensificació de les relacions amb els pares i sogres. No sempre es produeix l'emancipació, en alguns casos es manté la convivència amb els pares. El que s'inicia és la possibilitat de tenir fills, independentment de l'emancipació. Tot i que augmenta el nombre de naixements fora del matrimoni, la majoria dels naixements es produeix dins ell. Com a conseqüència d'això, hi ha una estreta relació entre la formació de parelles, especialment entre la matrimonialitat, i la fecunditat. (Roussel, 1989)
- e. Posterior reorganització de les relacions amb els iguals, basades en diverses formes de relació: amistats anteriors, treball, veïnatge i "domesticitat", és a dir, en les relacions que s'estableixen a partir de la repetició d'activitats domèstiques (aprovisionament de la llar, acompanyar nins al parc, a l'es-

---

cola o a altres activitats, etc.). És el moment de definició del tercer nivell de sociabilitat, de qui som “nosaltres” en el barri-ciutat, però també com a grup social (com a membres de sindicats, associacions de pares o veïnats... o senzillament com a votants).

Es pot observar una important capacitat d'adaptació, especialment en les famílies de classes mitges-baixes (treballadors no qualificats especialment), per adaptar-se a canvis del context fent que aquest model de transició sigui canviat en un o altre sentit, però es pot afirmar que al llarg dels anys vuitanta i noranta es pot identificar aquest cicle com a bastant estable. El que també es pot afirmar és que no es pot desenvolupar un model de cicle familiar de caràcter general sense tenir presents les diferenciacions de classe social o les peculiaritats locals que encara es poden descriure. Ja fa temps que alguns autors varen denunciar la influència negativa del model ortodox del cicle familiar per a les investigacions sobre les necessitats social (Hayes i Nutman, 1982), en el sentit d'ocultar els processos reals, però encara se segueixen formulant de manera més o manco abstracta.

És especialment la manca d'atenció teòrica i empírica a les formes socio-culturals de les necessitats el que ha permès la consolidació del cicle familiar com a una fórmula sense crítica. Una anàlisi contextual i de les trajectòries permet, així com l'atenció a les percepcions dels mateixos subjectes, una visió una mica més elaborada, una visió de les necessitats i les estratègies familiars per abordar-les com a inscrites en un context sociocultural específic.

2. EL SUPORT FAMILIAR: L'ESTABLIMENT DE RELACIONS PER FER FRONT A LES NECESSITATS

A partir de la selecció de cinquanta nuclis familiars entrevistats a Palma, s'intenta completar l'anàlisi que ja es va poder fer a l'estudi sobre els joves a les Illes Balears. Els nuclis familiars seleccionats resideixen a tres barris de Palma caracteritzats per acollir població de classe mitja-baixa, és a dir, majoritàriament treballadors no qualificats, com s'ha dit abans (La Soledat, Polígon de Llevant i sa Gerreria). L'anàlisi és una ampliació del realitzat per al Patronat Municipal de l'Habitatge i per al Pla Mirall-Urban i recull una sèrie d'entrevistes fetes l'estiu de 1998 per qualificar les enquestes realitzades en el marc dels dits estudis. Un dels problemes de les enquestes més tancades és la impossibilitat d'aprofundir en els processos particulars, però la limitació de les entrevistes és que molt poques famílies estan disposades a realitzar converses repetides i només l'establiment d'una certa relació de confiança i d'un marc de seguretat permet completar-les.

Una de les diferenciacions més importants és la relativa als grans grups d'edats, amb narracions molt diferents segons la generació dels que formen la parella central del nucli de convivència. Es pot parlar de dues realitats molt diferents entre parelles de 35 i menys anys i famílies de 35-40 i més anys. Les constants observades en les situacions familiars dels joves no especialitzats en estudis, és a dir, dels treballadors a l'estudi sociològic dels joves de les Illes Balears (Ballester, 1998), són vigents per a tot el primer gran grup de parelles, tot i l'ampliació de les edats.³ Les característiques del grup de joves contrasten amb el grup de majors:

	Nuclis formats per joves fins a 35 anys	Nuclis formats per adults entre 36 i 55 anys
Atur	presència molt més destacada d'atur repetit, però no de llarga durada;	presència de períodes d'atur perllongat, en alguns casos de llarga durada;
Ocupació	presència de períodes d'ocupació superiors a 6 mesos poc freqüents, no participació de la "normalitat-continuitat" en la vida laboral;	no superació dels nivells de mitja i baixa qualificació; per a la majoria hi ha una clara identificació de "normalitat-continuitat" en la seva vida laboral;
Relació amb la família	manteniment de vincles de suport amb la família dels pares, sense observar conflictes generacionals sinó, tan sols, tensions limitades; relacions per via femenina preferentment: especialment pares de la dona;	manteniment de vincles familiars de tipus intergeneracionals (fills, padrins) i iguals (gendres-germans); relacions per via femenina preferentment;
Relacions socials	manteniment d'una vida social apreciable, entre els joves entre 25 i 35 anys, sense variacions en els moments d'atur; relacions diversificades, però amb una recuperació de les amistats formades a la joventut;	imitació de la vida social a l'àmbit familiar o a contextos clarament delimitats per tres formes de relació: treball, veïnatge i "domesticar", és a dir, per les relacions que s'estableixen a partir de la repetició d'activitats domèstiques (aprovisionament de la llar, acompanyar nins al parc, a l'escola o a altres activitats, com l'esport). En el cas dels desocupats es produeix aïllament
Diferenciació per gènere	declaren que la divisió per gènere de les tasques i responsabilitats familiars està poc desenvolupada; important incorporació de la dona al treball; comparteixen les activitats de temps lliure;	diferenciació per gènere de les tasques domèstiques, presència de tensions quan l'atur motiva la reorganització de rols; incorporació de la dona al treball més reduïda; activitats de temps lliure diferenciades de forma encara apreciable;

Valoració dels serveis

Valoració negativa de les experiències que han tingut amb els serveis socials.

Valoració negativa de les experiències que han tingut amb els serveis socials.

Reconeixement del seu paper, però preferència del suport familiar.

Reconeixement del seu paper, reclamació que els ajuts i prestacions es puguin reclamar com a drets ja pagats.

Com es pot deduir d'aquest resum, les necessitats poden afectar de forma important ambdós grups, però hi ha algunes peculiaritats que faciliten que siguin viscudes i solucionades de forma diferent. En el cas dels joves, la gran majoria amb família, hi ha la possibilitat real de rebre ajuda i una major facilitat perquè les tensions externes a les necessitats (derivades de les diferències de gènere, per exemple) siguin solucionades en l'àmbit de la parella o amb el suport de les relacions d'amistat. Entre els majors no hi ha formes de suport externes, hi ha majors tensions intrafamiliars i més dificultats per a readaptar-se als canvis externs. Però, a més, entre els majors hi ha una vivència del que hem dit "normalitat-continuitat" molt desenvolupada, de tal manera que les ruptures en aquesta vivència per trasllats de domicili, per canvis del mercat laboral, per ruptures en la parella, per malalties greus, etc., són viscudes de forma molt més traumàtica.

En tots els casos, joves i adults, *la relació amb la família* és valorada com a molt important, fins al punt que funciona com a objectiu a aconseguir quan s'ha produït una ruptura o separació física. S'han superat llargs períodes de separació, a vegades de 10 o més anys, amb reagrupacions al mateix barri que permeten continuar com si no s'hagués produït la ruptura. Una dona jove ens mostra la importància dels pares com a font d'ajuda, diu⁴:

"La meua família és bastant bona. Ells no ens visiten, però jo sí que vaig a veure ma mare tot el temps. Ma mare és una gran ajuda per a nosaltres, sempre em dóna roba per als nins."

Un treballador de la construcció, amb atur freqüent al llarg de l'any, diu:

"Són els amics i la família els que ens ajuden, especialment la mare de la meua dona. Potser són coses de poca importància, com ara ajudar a posar les cortines, però ens va bastant be aquesta ajuda."

Per a altres, de totes formes, el suport de la família és menys regular i menys aprofitat, però més per una certa noció de dignitat que per manca de disposició a ajudar. Un jove que treballa a un taller diu:

"Només hem demanat alguna vegada diners al seu pare. Jo diria que, com a màxim tres vegades des que vivim junts. És una cosa que intentem evitar. Hi ha moltes coses que ens falten, però preferim no tenir-les que demanar-les."

Aquest suport és inadequat per a algunes necessitats, especialment quan es requereix suport econòmic; en aquests casos és quan s'accepta millor el suport dels serveis públics. De fet, la gran majoria de les parelles joves va expressar

preferir no rebre suport directe de la seva família, especialment quan es tractava de diners. Però es considerava normal rebre coses per als fills, "trastos" que els pares no necessitaven o menjar fet per la sogra. *Lajuda puntual*, així com el suport que no és viscut d'aquesta manera, com ara tenir cura dels nins, anar a dinar o sopar regularment, etc., ni tan sols es considerava com a tal, a vegades era interpretat com a ajuda per als pares o sogres que no al revés.

En ocasions la situació dels pares tampoc permet un suport important, però sempre hi ha un capital que es pot aprofitar: les relacions establertes pels pares al llarg dels anys, les capacitats de les mares per a resoldre problemes dins la casa; pel que fa a les mares el suport sol ser incondicional i s'expressa per la disponibilitat a fer qualsevol cosa, especialment quan hi ha fills en les parelles de joves, quan hi ha crisi derivades d'una malaltia o en les activitats rutinàries.

Moltes d'aquestes relacions es fonamenten en una certa noció de la *reciprocitat derivada en el temps*. Els pares, especialment les mares, confien en el suport de les filles quan ho necessitin de veritat, especialment quan arribin a la vellesa. Aquesta confiança només és expressada de manera apagada o poc elaborada, però està present en el discurs de les mares de diverses formes. No es tracta tant de relacions de solidaritat, com les que es podrien donar entre veïnats, de fet són relacions d'ajuda recíproca condicionades per vincles de parentiu, no hi ha una consciència de la solidaritat sinó una forta noció de la permanència de la família.

Com s'ha dit abans, només en els casos de necessitat de suport econòmic i de manca de capacitat en la família, s'accepta el suport dels serveis públics, però no des d'una posició de demanda de caritat. Amb freqüència s'entén que s'està recuperant part del que s'ha pagat amb els impostos; altres vegades, s'entén que s'està aprofitant de manera intel·ligent una oferta.

Dues parelles varen afirmar, explícitament, que de cap manera cercarien ajuda pública o d'organitzacions socials, només acceptarien rebre una ajuda econòmica si estava clar que la podien reclamar. Un dels homes diu "preferixo robar que demanar caritat."

Aquesta situació de *domini de la família en totes les estratègies per fer front a les necessitats*, pot recordar les comunitats tradicionals idealitzades. Però, al marge de la idealització, la situació és molt diferent de la que caracteritza les comunitats tradicionals, l'aprofitament de tota l'oferta de serveis públics és molt intensa, tot i que no es reconegui. Quan es parla de necessitats, pràcticament en la meitat de les famílies ni tan sols es va parlar de la sanitat pública, de l'escola pública o de l'oferta socioeducativa o cultural gratuïta (biblioteques, cursos, etc.). Aquesta darrera opció de l'oferta no és relacionada mai amb les necessitats, pràcticament no hi ha consciència de la seva existència. Pel que fa a la sanitat i l'educació, són interpretades com a drets, com a part del que hi ha a la comunitat, quasi com els carrers o els semàfors. S'ha perdut, si és que alguna vegada va existir, la noció de conquesta històrica d'aquests serveis, la noció que es poden perdre. A més hi ha una certa concepció patrimonial dels mateixos, una certa idea que "són nostres perquè els pagam".

Els serveis que sí es relacionen amb les necessitats, segons els entrevistats, i que són viscuts com a contingents, com a dependents dels informes dels professionals, són els serveis socials i els serveis públics d'habitatges⁵. No hi ha seguretat en relació a aquestes ofertes, però sí se sap que en algun moment podrien necessitar la seva ajuda, en alguns casos ja hi ha una experiència dels

---

mateixos. Les experiències que s'han volgut explicar són ambigües, sempre hi ha un component frustrant, alguna cosa que no va anar com s'esperava. En un cas, intentant aprofundir en l'experiència de frustració, una dona jove ens parla de la seva "vergonya", de la violència que representava haver de demanar ajuda i de la sensació negativa que provocava sentir la desconfiança del professional, la vivència del temps tan diferent en una i l'altre: una urgència immediata de disposar d'una ajuda econòmica era transformada en el final d'un procés aparentment molt llarg. Aquesta dona diu:

"Em varen demanar si els nins dormien junts, si prenia begudes alcohòliques, quan guanyava, si no podia demanar ajuda a algú..."

Aquestes demandes, segurament fetes per poder saber quina era la situació, eren viscudes de forma violenta i quasi il·legítima. És a dir, es reconeix el paper que han de fer els serveis socials, però no la forma de desenvolupar-lo. El suport incondicional de la mare i la seguretat derivada de poder reclamar atenció als serveis de sanitat i educació, deixen pas a la incertesa i al malestar que suposa relacionar-se amb els serveis socials. Aquest malestar és complementat amb la reclamació sense esperança dels adults que el que donen es pugui reclamar, atenent a la quantitat d'impostos que han pagat en la seva vida. Hi ha una important sensació que les decisions d'ajuda per part dels serveis socials també estan mesclades amb decisions polítiques.

3. L'EXPERIÈNCIA DE LES NECESSITATS EN LES FAMÍLIES

És molt interessant l'estudi de *la vivència de la necessitat* en les famílies entrevistades, vivència en la que s'expressa una altra vegada la diferenciació. La majoria dels joves considera quasi tan importants els canvis en l'ocupació dels temps que provoquen les situacions de necessitat, com les dificultats per pagar el lloguer o comprar menjar. Els joves parlen molt de les limitacions que provoca no tenir diners. Un jove de 29 anys, sense fills, diu:

"Pensa el que pots fer si no tens ni un 'duro'. No pots sortir, només pots mirar la televisió o mirar per la finestra. No passa el temps, cada dia igual. Ni tan sols tens ganes d'anar amb els amics."

La pèrdua de capacitat de consum, les dificultats per sortir divendres i dissabte, aquests són problemes tan importants com els altres. La vivència tan radical que, mentre tinguis família, no et moriràs de fam i que tindràs un lloc per viure, deixa pas a la vivència de la monotonia del temps i de la limitació de fer coses divertides. El present i els diners dominen de manera absoluta.

Per als adults les necessitats no són representades de la mateixa manera. Normalment són viscudes com a associades a la pèrdua d'estatus, especialment quan s'ha perdut un treball qualificat que difícilment es recuperarà. Un aturat que havia treballat com a fuster parlava amb amargura dels canvis en aquest sector i de les conseqüències de la mecanització dels processos de producció, però no es resignava a perdre els seus contactes amb els seus anteriors companys de feina:

"... sí, encara tinc un contacte regular, i m'han donat algun treball quan ells no ho podien fer; però no crec que pugui tornar a treballar com abans."

Les necessitats, entre els adults, també són viscudes com a generadores d'estrés, especialment totes les situacions de manca de treball, però per la impossibilitat de trobar suport per poder pagar la casa o per menjar i viure amb normalitat. El temps lliure passa a ser poc important, els fills són la primera preocupació i comença a aparèixer la preocupació pel futur. Una parella entre 35 i 40 anys, aturats enmig de l'estiu i sense perspectives, amb dos fills de 12 i 8 anys, sense família a Palma, estaven preocupats perquè haurien de fer alguna cosa prest: anar a la península, repartir pizzes o "...fer alguna cosa pitjor".

Entre aquestes "coses pitjors" es pot incloure de tot, però hi ha una diferència important entre els grups d'edat: els adults parlen de treballs que ningú no vol fer; i els joves també, però aquests darrers inclouen el que ningú no vol dir (prostitució, vendre drogues, robar...) com a possibilitats no explicitades obertament. La misèria és el principi de totes aquestes activitats no normatives o directament il·legals, així com de les conductes d'autodestrucció, especialment de l'alcoholisme:

"...alguns dels que treballaven a l'empresa ara són uns alcohòlics; abans ja bevien però es controlaven, ara ja no pots parlar amb ells."

Una altra diferència entre els dos grups es refereix a la *reorganització de la divisió de papers segons el gènere*. Per als adults, es pot fer una diferenciació fonamental entre els millor col·locats al mercat de treball i els que han tingut dificultats laborals importants. Entre els que han experimentat una vida laboral "continuada" i no tenen històries d'atur perllongat, la diferenciació per gènere és molt més present, sent l'atur el que fa entrar en crisi la divisió del treball domèstic, especialment quan la dona treballa. Alguns dels homes aturats més majors s'han retirat a ca seva, i en ella es troben amb una segona font d'exclusió, basada en la seva dificultat per a fer les coses correctament, en el control que manté la dona de l'àmbit domèstic i en la vergonya i ràbia quan la dona, a més, treballa fora de la casa. En aquesta darrera situació s'observa i expressen tensions, de tal manera que aquesta crisi de la divisió del treball domèstic i del paper de l'home, en parelles d'adults no desapareix automàticament. Hi ha una vivència molt més dura de l'atur quan aquest té aquestes conseqüències.

Entre els adults el treball de l'home era la justificació tradicional per a una divisió desigual del treball domèstic. Quan el treball ja no hi es, o no és una ocupació continuada tot l'any, hi ha molt de temps en el qual es fa evident que el treball domèstic ha de ser compartit. En aquesta reorganització del treball domèstic les dones troben el suport de les mares i germanes, però els homes expressen el seu aïllament i viuen la família de la dona com una font d'aliances contra el seu paper a la casa.

Entre els joves s'expressa una important superació de la diferenciació tradicionals dels rols. S'ha de dir que això és el que expressen perquè no es pot saber amb precisió si hi ha una realitat darrera d'aquestes declaracions, o una voluntat de donar una imatge determinada. Hi ha una certa consciència que està bé dir això, un jove deia:

"Jo faig el 90% dels menjars i ella fa la resta de la casa, la neteja, els llits i tot això. Ens dividim així tot el que s'ha de fer i ho podem dur sense problemes."

La distribució de tasques mai no és molt igualitària, sempre hi ha un cert desequilibri, és típic que la dona assumeixi la responsabilitat total de la gestió i

---

manteniment de la casa, assumint l'home alguns treballs concrets de forma irregular o limitada. En tot cas, la incorporació plena de la dona al treball és molt important, de tal manera que la redefinició de rols, en el sentit d'augment de la igualtat, és una realitat i no s'ha fet a partir d'una situació de necessitat sinó com a fruit d'un acord en la constitució de la parella.

Aquests canvis, viscuts amb fortes tensions o pactats de mutu acord, constitueixen *una nova articulació de les relacions conjugals* en les famílies de classe treballadora. Aquest canvi forma part d'una reorganització més general, en la qual també hi ha una tendència creixent a gaudir de les mateixes activitats d'oci, a compartir la mateixa xarxa de relacions comunitàries i a resoldre els conflictes de forma menys traumàtica que les parelles de la generació precedent.

NOTES

1. L'estudi sociològic sobre els joves de les Illes Balears, 1998 i altres realitzats a la Mancomunitat del Raiguer i a diversos barris de Palma.
2. Entre altres fonts de tensió en nuclis amb poca capacitat d'elaboració de conflictes es poden identificar la no acceptació per part d'homes amb valors tradicionals del paper de la dona com a treballadora que li permet augmentar la seva capacitat d'afirmació i independència; això i la possibilitat del suport extern (familiar, associatiu, legal o policial) li permet també decidir la separació temporal o la finalització de les relacions.
Els estudis sobre les tensions dins els nuclis de convivència, dels anys trenta i quaranta, observaven que la resolució del conflicte extrem moltes vegades passava pel suïcidi o l'assassinat, però l'origen del conflicte era especialment l'atur i la pobresa (Hannington, 1937; Komarovsky, 1940).
3. Un altre estudi interessant és el de Mª A. Carbonero (1998) basat en les dades de l'EPA, tot i que hi ha alguns resultats diferents. Per exemple, en el capítol 7 sobre "Estratègies laborals de les parelles joves" (121-130), les diferències en les dades són importants en l'estudi basat en l'enquesta, sortint sobrevalorades les llars unipersonals en què la "persona principal" és un jove entre 16 i 34 anys.
4. La majoria dels testimonis s'han traduït del castellà, llengua dominant entre els entrevistats en una relació de 3 a 1.
5. A partir d'ara es parla de serveis socials incloent ambdós tipus de serveis: els serveis socials públics i de Càritas, juntament amb els serveis socials d'habitatges (IBAVI i Patronat Municipal de l'Habitatge).

BIBLIOGRAFIA

- BOADA, H. (1986): *El desarrollo de la comunicación en el niño*. Barcelona, Anthropos.
- BALLESTER, L. (1998): Identificació, família i situació econòmica. 41-87, en: Ballester, Calvo, March, Orte, Quevedo, Salvà i Vallespir: *Estudi sociològic sobre els joves de les Illes Balears*. Palma, Direcció General de Joventut i Família. Conselleria de Presidència del Govern Balear.
- BONVALET, C.; MERLIN, P. (1988): *Transformation de la famille et habitat*. Paris. Travaux et Documents Cahier núm. 120. INED, DREIF, IDEF.
- CABRE, A. I ALTRES (1988): *La cohabitación en España. Un estudio en Madrid y Barcelona*. Madrid, CIS.
- CARBONERO, Mª A. (1998): *El procés d'emancipació dels joves a les Balears*. Palma, Direcció General de Joventut i Família. Conselleria de Presidència del Govern Balear.
- FLAQUER, L.; SOLER, J. (1990): *Permanencia y cambio en la familia española*. Madrid, Estudios y encuestas del CIS núm. 18.
- HANNINGTON, W. (1937): *The Problem of the Distressed Areas*. Londres, Gollancz.
- HAYES, J.; NUTMAN, P. (1981): *Understanding the unemployed*. Tavistock, Londres.
- KOMAROVSKY, M. (1940): *The Unemployed Man and His Family*. Nova York, Dryden Press.
- MEIL, G. (1997): La redefinición de la división del trabajo doméstico en la nueva familia urbana española. *Rev. REIS*, núm. 80. Madrid, CIS.
- REQUENA, M. (1990): Hogares y familias en la España de los ochenta: El caso de la Comunidad de Madrid. *Rev. REIS*, núm. 51. Madrid, CIS.
- ROUSSEL, L. (1996): *La famille incertaine*. Paris, Odile Jacob.
- TOBIO, C. (1994): La incorporación de la mujer a la actividad laboral. *Revista 14/30*. Madrid, I. Juventud.